

intervju
Franček Rudolf

Prevrat v slovenski filmski misli

Rudolf:
"Hladnik je tak režiser,
kot ga Slovenija potrebuje,
natančno tak,
kakršen mora biti
slovenski režiser,
da lahko producira
v naših pogojih."

V pogovoru s Frančkom Rudolfom
so sodelovali
**Bogdan Lešnik, Bojan Kavčič in
Zdenko Vrdlovec;**
slednja dva sta gradivo pripravila
za objavo.

Ekran:

Zdi se nam, da je tvoj scenarij ponujal dovolj zanimivo možnost za, denimo, rahlo parodični film — kar bi bil gotovo pri nas nadvse zaželen žanr — mislimo pa, da je film v tem pogledu docela razočaral. To nas je nekoliko presenetilo, ker je režiser nedavno izjavil, da je deloma sam sodeloval pri nastajanju scenarija. Od kod tedaj po tvojem to nasprotje med humornimi nastavki scenarija in popolnim pomanjkanjem humorja v filmu?

Rudolf:

Scenarij sem začel pisati leta 1969, in sicer posebej za Hladnika. Že pred nastankom sinopsisa smo se z dramaturgom Vladimirom Kochom in režiserjem Boštjanom Hladnikom na široko pogovarjali o tem, kakšen naj bi bil film. Scenarij in zamisel o filmu sta tako nastajala hkrati, vzporedno.

Značilnost tega scenarija je torej v tem, da je bil v celoti namenjen Hladniku, ali bolje, prilagojen njegovemu miselnemu svetu. Zato se moramo zdaj vprašati, kakšen je njegov miselni svet? Hladnik je socrealist, pač ni nobena izjema, ker so vsi slovenski filmski režiserji socrealisti. Socrealizem, ki je dovolj natančno opredeljen v književnosti, nekaj manj natančno v filmu, ima znane poteze. Ena najznačilnejših je didaktičnost. Vsi Hladnikovi filmi so pedagoški. Vendar je Hladniku uspelo do neke mere to pedagoškost zreducirati in od nje ohraniti le infantilnost, otroškost. Hladnik ne vzgaja več, pač pa obravnava gledalca kot otroka.

Ekran:

Misliš to v smislu regresije?

Rudolf:

Da, v smislu regresije. On te tretira kot otroka — pokaže ti n.pr. papigo, krokodila, pičko ... na, tu imaš otrok, pa naj te razsvetli! To je sicer paradoks socrealizma, je pa tudi njegov napredek. Hladnik bi bil genialno odkritje za Sovjetsko zvezo, kar se je pokazalo že pri "Belih travah", ki so imele tam izreden uspeh. Hladnik pomeni vrh našega socrealizma in je kot tak nedvomno eden vodilnih jugoslovanskih režiserjev.

Ekran:

Scenarij pa se nam vendarle zdi bolj humor, parodičen, kot socrealističen.

Rudolf:

Treba je vedeti, da Hladnik nima smisla za humor.

Ekran:

Pa vendar je bil ta scenarij pisan za Hladnika. Ali si med pisanjem pozabil, da Hladnik ne pozna humorja?

Rudolf:

Ja, to je pač moj problem in še zelo hud. Kadar Hladnik sodeluje pri scenariju, je izreden partner, tudi izredno humor, tudi izredno humor razumevajoč. Drugače pa je, ko ustvarja, ko se izpoveduje — kot socrealist — izpoveduje svojo vero v lepšo šo bodočnost sveta, tako kot drugi slovenski režiserji (ki prav tako, čeprav na manj prijeten način, ljubijo infantilizacijo filmskih tem in otroško publiko).

Ekran:

Torej si pisal scenarij za Hladnika in proti njemu. V filmu se dovolj zgovorno kaže Hladnikova serioznost, ki je pogubila parodično ost scenarija.

Rudolf:

Parodičnost je Hladnikova domisljica, ne moja. Njegov dodatek, in sicer dodatek najkasnejšega datuma. Tako to vprašanje ne more biti predmet našega razgovora, dejstvo je pač, da se glede resnosti (ali resnobnosti) scenarij in film razlikujeta. Vendar ni naloga scenarista, da bdi nad adekvatno izvedbo scenarija, ker to preprosto sploh ni mogoče.

Sicer pa humor ni posebnost, niti ne kvaliteta slovenskega filma. Prej bi rekel, da je zavestno ustvarjena kvaliteta slovenskega filma bogati, vzvišeni dolgčas. Problem je drugje, v tem, da Slovenija proizvaja "domače", "slovenske" filme, izogiba se pa snemanju "svetovnih" filmov. Ko snema Hladnik "Ples v dežju", snema Vadim "Parižanko". Je nekaj razlike.

Vzemimo primer Toneta Vogrinca. Svojim smučarjem je rekel, naj se ne borijo za republiško in državno prvenstvo, ampak za svetovni pokal. Uspelo mu je — torej je le možno tudi nekaj tako bizarnega. Slovenski film je imel svoje Vogrince, pravočasno jih je poučil in jih mahnil s "svetovnim pokalom" po glavi. In je zdaj soliden mir.

Ekran:

Nam pa se zdi Hladnik oziroma njegov zadnji film s temi fantazmatičnimi skominami krepko ujet v lokalne razmere, kjer — če uporabimo tvoj izraz — tekmuje za "republiško prvenstvo".

Rudolf:

Hladnik je tak režiser kot ga Slovenija potrebuje, natančno tak, kakršen mora biti slovenski režiser, da lahko producira v naših pogojih. Stopnja njegove erotične izzivalnosti, škandaloznosti natanko ustreza slovenski potrebi po škandalu — ni ne večja ne manjša. To se kaže v dejstvu, da so njegove filme zmeraj napadali, divjaško odklanjali z grožnjo prepovedi, pa jih vendar lahko še kar naprej snema. Slovenski film bi si lahko našel druge režiserje, če bi hotel; vendar mu Hladnik očitno docela ustreza. Tako se tudi lahko zgodi, da kakšen slovenski režiser zapovrstjo posname štiri enake filme, kot n.pr. Duletič. Kaj takega nikjer drugje ni mogoče, to lahko počne samo kinematografija, ki želi ostati na mestu.

Če se vrnem nazaj k scenariju, lahko rečem, da je sicer dolgo čakal na realizacijo, vendar je za naše razmere še zmeraj premoderen. Za kaj namreč gre: slovensko filmsko proizvodnjo krojijo ljudje, ki mislijo literarno in ne razumejo, da je film "svetovni proces", h kateremu ni mogoče pristopiti z omejenih, lokalnih filozofskih, ideoloških in literarnih izhodišč.

Ekran:

Če te prav razumemo, želiš reči, da je slovenski film "kastriiran" z literaturo. Na kar kaže n.pr. že dejstvo, da je hotel film parodirati "rumeno literaturo", a je padel pod njeno raven. Zdi se, da zato, ker ga je v ta padec privedla želja, da bi to "rumeno literaturo" presegel z domnevnimi umetniškimi kvalitetami. Kakšen je pri tem delež dramaturgije?

Rudolf:

Kar se tiče dramaturgije, je važna predpostavka: če bi delali ta film natančno po scenariju, z vsemi šund elementi, ki jih vključuje, na primer tako, kot so narejeni filmi o James Bondu — tedaj bi nastalo vprašanje, ali je scenarij za kaj takega sploh primeren. Ko sem scenarij pisal, mi je bilo jasno, da je namenjen režiserju, ki proizvaja kič filme. In Hladnik kot "kičast" je seveda prestrašen od šund literature, ki pomeni zanj neko brezno zla. Ni prvič, da se je Hladnik lotil nekakšne parodije "krimiča", "porniča" itd. (spomnimo se "Sončnega krika"), po drugi strani pa spet ne moremo trditi, da njegovi filmi na sploh niso umetniški. V primeri z drugimi slovenskimi filmi je to naravnost v nebo vpijoča umetnost, ki izraža bistvo

Slovencev v globoko pretresljivi kič varianti. Če namreč ne gledamo literarno, kot je vajena slovenska kritika, je "Ubij me nežno" najboljši slovenski film doslej. To mislim popolnoma resno: ko sem ga videl, sem bil globoko presenečen, da je Hladniku kaj takega uspelo. Začudilo me je tudi, da mi film ugaja — ugaja mi, ker vidim, kako drobi vizije slovenskega filma. S tem filmom je Hladnik dobesedno izničil kakih dvajset prejšnjih slovenskih filmov, ki so ravno tako kič, vendar resen kič. Mislim, da je s tem filmom n.pr. Duletiču naravnost zlomil srce. Po tej plati gre gotovo za herojsko dejanje. "Ubij me nežno", ki je pravi film, pomeni preobrat v slovenski filmski misli, seveda v kolikor ne bo zavest o njem zatrta. Ostane pa še vprašanje, kako bo reagirala slovenska publika, ki patriotično ljubi domač film. Mislim, da tudi večina kritike sodi v to publiko. Če pa ta film gledaš kot tuj film, kot eno izmed del svetovne produkcije, potem ugotoviš, da ga lahko vrliš kjerkoli po svetu in bo veljal za film, kar je izredno pomembno, glede na to, kakšna je raven slovenskega filma.

Ekran:

V referatu, ki si ga prebral na pogovoru o scenaristiki (v okviru Tedna domačega filma v Celju), imaš polno domislic o tej temi, med drugim tudi to, da tisti, ki odločajo o naši filmski produkciji, ne znajo pravilno brati scenarijev. Kaj si s tem mislil?

Rudolf:

Scenarij ima velikanske posledice. Za film "Ubij me nežno" so ves čas govorili, da bo črna komedija, meni pa je bilo že od vsega začetka jasno, da to pri Hladniku ne pride v poštev. To pomeni, da so scenarij brali z napačnega izhodišča.

Hladnik je, kakršen pač je, ne kakršnega si kdo želi. To pa velja tudi zame. Scenarij se ne more ne vem koliko oddaljiti od zamisli, film ne od scenarija — želje, da bi iz nečesa nastalo nekaj posebnega, boljšega — so prazna upanja. Pri filmu ni dobro biti optimist.

Danes vsa slovenska kultura vpije, da potrebuje nove ideje in nove tekste, vendar v resnici ne potrebuje nič novega; smo sredi divje kulturne regresije in silnega premikanja kulture za mnoga leta nazaj. Kozinc n.pr. piše tako, kot je pisal Bratko Kreft med leti 1925—30, kar pomeni, da preko njega rine kultura petdeset let nazaj pred Hitlerja in Stalinove čistke. Šprajc pa se preprosto

obnaša, kot da je njegov vnuk izumitelj filma, on pa s filmom sploh še nima nobenih problemov.

Ekran:

Ali vidiš kakšen izhod iz te situacije?

Rudolf:

S tem v zvezi sem že dal celo vrsto predlogov in nekatere so celo upoštevali, kar je najbolj smešno. Kaj se da narediti? Filmsko podjetje bi moralo biti sposobno reagirati na ideje, pa na scenarij, pa na režiserjeve zamisli in na vse to neprestano vplivati. Programski svet in dramaturški oddelek v teh razmerah nista sposobna korigirati scenarijev, ker preprosto ne obvladata več produkcije, ki se predvsem sama ne obvlada. Princip, da nekdo rešuje probleme, ki bi jih moral ti, je gotovo neučinkovit. In prav tak princip je zdaj uveljavljen, ko filmski svet prevali odgovornost na programski svet, le-ta na dramaturge, produkcija prav tako na dramaturge — na kaj bo potem vse skupaj prevaila javnost? Menda ne na avtorje?

Ekran:

Ali se ti zdi, da bi bilo potrebno tudi v Hladnikovem filmu kaj korigirati?

Rudolf:

Gotovo da. Vendar to ne bi bilo mogoče. Režiser lahko napravi tisto, kar od njega nekdo zahteva, vendar vprašanje je, če ima smisel nekaj zahtevati. Hladnik je imel pri tem filmu docela proste roke, kar je pri njem tudi edino mogoče, zato je tudi rezultat daleč boljši kot pri drugih njegovih filmih. Prepričan pa sem, da Viba ne more snemati dveh celovečercev hkrati; ker sta "Iskanja" in "Ubij me nežno" hkrati, se to obema pozna.

Ekran:

V filmu je nekaj dovolj zgovornih, naravnost transparentnih seksualnih simbolov, zdi pa se, da njihova vsebina oziroma funkcija ni do kraja izčrpana, čeprav bi vsaj količikaj freudovska utemeljitev tukaj ponujala dobre možnosti. Se ti ne zdi, da bi lahko filmu koristila tudi kakšna teoretična podlaga?

Rudolf:

Mislim, da Hladnik ne more s Freudom kaj dosti početi, on je pesnik kot večina slovenskih režiserjev. Izpoveduje se, dovolj je torej, da nekaj počne sam s sabo in svojimi miselnimi (sociorealističnim) sistemom, ne more pa operirati še s tujimi miselnimi izpeljavami.

Ekran:

Transparentnost in dekorativnost se nam kažeta kot splošna značilnost tega filma (kar ga približuje EPP produkciji); in vztrajamo, da najbolj očitno ravno v spolno-erotičnih sekvencah.

Rudolf:

Razumeti morate, da je Hladnik herojski režiser, vedno je za juriše na spolnem področju. Ne trpi krhkosti in čutnosti. Bil bi idealen režiser za "Dražgoško bitko".

Ekran:

Ali ima to, kar ti imenuješ "herojstvo", kakšno zvezo s pornografijo?

Rudolf:

Največja travma slovenske kinematografije je, da se ne more soočiti s pornografijo, čeprav mislim, da bi šele to Slovence do kraja razsvetlilo in pripeljalo na pravo pot: namreč do zavesti, da poleg našega toplega, domačijskega sveta obstaja tudi "topli" svet trdega porniča. Nekaj tega sva s Hladnikom v scenariju predvidela, kar naj bi omogočilo, da bi fizis zabrel tudi v filmu. Toda Hladnikov odnos do fizisa je pač tak, kakršen je — tu se ne da nič storiti.

Ekran:

To je docela razvidno v prizorih z goloto, ki so zares "goli", oluščeni telesnosti, spolnosti.

Rudolf:

Gre prav za to telesnost filma, za to, da n.pr. dva igralca uvedeš v prizor na ta način, da njuni medsebojni odnosi delujejo kot "fizična igra". Pri Hladniku pa je igra deklarativna, herojska.

Ekran:

Tako preostane le še vprašanje osnovne note filme, ali če hočeš, "sporočila", še lepše, "finte", kavlija itd.

Rudolf:

To vprašajte Hladnika.

Ekran:

Mislimo resno: saj si kot scenarist vendar soavtor filma.

Rudolf:

Ko sem pred desetimi leti začel pisati ta scenarij, sem imel v mislih ravno to šund literaturo (takrat sem se ukvarjal s foto romanom) in z njo povezanim potrošništvom. Ta tema se mi zdi danes še dovolj aktualna, ker je tudi slovenska kultura še zmeraj "prosvetiteljska" in "teološka", v večnem strahu pred "cenenimi" temami. V tem pogledu je Hladnikovemu filmu vendarle uspel ta izziv slovenski kulturi, čeprav bi le-ta brzkone potrebovala še močnejše impulze, da bi se do kraja "ateizirala".